

Piotr Sroczyński

Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, Polska
mieczducha@poczta.fm
ORCID: 0000-0001-8643-5598

Rekolekcje szkolne jako pozalekcyjna forma katechezy

School Retreats as an Extracurricular Form of Catechesis

ABSTRACT: School retreats are very different from religion lessons. They are a specific kind of teaching. The use of this extracurricular school catechesis is part of the pursuit of religion teachers to improve the effectiveness of religious education for children and adolescents. This form, associated with the liturgical year, is an important educational element from the point of view of catechetical didactics. It is connected with the search for optimal solutions increasing the effectiveness of school catechesis, related, among others, to the transmission of the content of faith and shaping Christian attitudes among children and the youth.

KEYWORDS: school retreat, extracurricular form of catechesis, catechetical didactics, catechist, evangelization, typology of retreats

ABSTRAKT: Rekolekcje szkolne znacznie różnią się od lekcji religii. Stanowią one swoistą formę nauczania. Zastosowanie tej pozalekcyjnej formy organizacji katechezy szkolnej wpisuje się w dążenie nauczycieli religii do poprawy skuteczności edukacji religijnej dzieci i młodzieży. Forma ta, związana z rokiem liturgicznym, jest ważnym elementem wychowawczym z punktu widzenia dydaktyki katechetycznej. Wiąże się ona bowiem z poszukiwaniem optymalnych rozwiązań podnoszących efektywność katechezy szkolnej, związanych między innymi z przekazem treści wiary i kształtowaniem postaw chrześcijańskich wśród dzieci i młodzieży.

SŁOWA KLUCZOWE: rekolekcje szkolne, pozalekcyjna forma katechezy, dydaktyka katechetyczna, katecheta, ewangelizacja, typologia rekolekcji

Wstęp

Współczesna szkoła przestaje być wyłącznie placówką nauczającą wyposażającą uczniów w wiedzę, a staje się w coraz większym stopniu ośrodkiem wszechstronnego oddziaływania wychowawczego na dzieci i młodzież. Celem tego oddziaływania jest także rozwijanie zainteresowań, postawy społecznej, formowanie osobowości jednostek. Z punktu widzenia dydaktyki ogólnej forma określa zewnętrzną organizacyjną stronę nauczania. Do najbardziej typowych należy forma lekcyjna, podczas której nauczyciel stosuje różne metody nauczania. Działalność dydaktyczno-wychowawcza prowadzona przede wszystkim w godzinach lekcyjnych tradycyjnymi metodami nie może zapewnić uczniom wszechstronnego rozwoju ich osobowości. Szczególnie katecheza szkolna wymaga zastosowania różnorodnych form organizacji kształcenia religijnego dzieci i młodzieży. Zajęcia pozalekcyjne mogą oddziaływać na dzieci i młodzież często mocniej niż lekcje programowe.

Nauczanie religii w szkole i katecheza wzajemnie się uzupełniają. Pojęcie katechezy jest bardzo szeroko ujęte w *Dyrektorium ogólnym o katechizacji*. Dokument ten określa katechezę jako „szczególną formę posługi słowa, które doprowadza do dojrzałości nawrócenie początkowe, aż do uczynienia z niego żywego, bezpośredniego i czynnego wyznania wiary”¹. Jako formacja integralna katecheza obejmuje „wszystkie elementy życia chrześcijańskiego”². Jednocześnie ważny jest wymiar inkulturacji, bowiem katecheza jest „procesem formacyjnym, który pozwala na poznawanie, celebrowanie, przeżywanie i głoszenie Ewangelii w ramach własnego horyzontu kulturowego”³. Celem katechezy jest „konkretna pomoc w żywym, bezpośrednim i czynnym wyznaniu wiary”⁴, a także „doprowadzenie nie tylko do spotkania z Jezusem, ale do zjednoczenia, a nawet głębszej z Nim zażyłości”⁵.

Dyrektorium ogólne o katechizacji mówi o nauczaniu religii w szkole, które jest komplementarne do katechezy⁶. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła Katolickiego w Polsce* szkolne nauczanie religii traktuje jako „specyficzną formę katechezy”⁷.

¹ Kongregacja do spraw duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji* (dalej: DOK), Poznań 1998, nr 82.

² DOK 84.

³ Tamże, 218.

⁴ Tamże, 66.

⁵ Tamże, 80.

⁶ Tamże, 73.

⁷ Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła Katolickiego w Polsce*, Kraków 2001, nr 82.

Każda forma katechezy jest zdeterminowana przez cele i zadania kształcenia, tym samym wymaga od katechizującego rzetelnego przygotowania. Należy stwierdzić, że wykorzystywanie różnych form organizacji katechezy szkolnej jest ze wszech miar pożądane i podnosi atrakcyjność zajęć, a co za tym idzie, wpływa na wszechstronny rozwój religijny uczniów.

Pod względem organizacyjnym rekolekcje szkolne znacznie różnią się od lekcji religii. Stanowią swoistą formę nauczania. Zastosowanie tej pozalekcyjnej formy organizacji katechezy szkolnej wpisuje się w dążenie nauczycieli religii do poprawy skuteczności edukacji religijnej dzieci i młodzieży. Forma ta, związana z rokiem liturgicznym, jest ważnym elementem wychowawczym z punktu widzenia dydaktyki katechetycznej. Wiąże się ona bowiem z poszukiwaniem optymalnych rozwiązań podnoszących efektywność katechezy szkolnej, związanych między innymi z przekazem treści wiary i kształtowaniem postaw chrześcijańskich wśród dzieci i młodzieży.

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie rekolekcji szkolnych jako pozalekcyjnej formy organizacji katechezy szkolnej. Autor próbuje odpowiedzieć na pytanie, jakie miejsce zajmują rekolekcje szkolne w systemie dydaktyczno-wychowawczym katechezy szkolnej.

Pojęcie i status prawny rekolekcji

Rekolekcje są czasem szczególnego zawierzenia Bogu. Nie idziemy ku jakiejś wielkiej przygodzie poznawczej, jak uczony w laboratorium, jak myśliciel w swoich dociekaniach. Idziemy na spotkanie z żywą Prawdą i Miłością. I w to spotkanie wnosimy siebie: siebie bez reszty, niczego nie tając i nie ukrywając, wszystko przynosząc przed Tym, który nas „zna i przenika”⁸.

Termin „rekolekcje” (dawniej również „rekolekcja”) wywodzi się od łacińskiego słowa *recollectio*, które pochodzi od *recôlere*: ponownie uprawiać, ćwiczyć, rozważać; *recolligere* – skupiać ponownie, zebrać; *se recolligere* – skupić się, opamiętać⁹. Termin ten dominuje także w Kościele katolickim w Polsce, choć używa się również określenia „ćwiczenia duchowne”. Dopiero w XVI wieku stosowano powszechnie termin *recollectio* na oznaczenie praktyki skupienia,

⁸ K. Wojtyła, cyt. za: *Kardynał Wojtyła – papieski rekolekcjonista*, Centrum Jana Pawła II, <http://www.janpawel2.pl/centrumjp2/2595-kardyna-wojtya-papieski-rekolekcjonista> [dostęp: 20.03.2019].

⁹ G. Siwek, *Rekolekcje wczoraj i dziś*, Kraków 2011, s. 12–16.

najczęściej jednodniowego lub miesięcznego, polegającego na oddawaniu się intensywniejszej medytacji i modlitwie.

W teologii

rekolacje rozumie się jako zespół praktyk, takich jak medytacje, słuchanie słowa Bożego, modlitwa, rachunek sumienia, spełnianych w określonym czasie, w większym czy mniejszym odosobnieniu, indywidualnie lub wspólnotowo, w celu dokonania okresowej lub okazjonalnej odnowy życia duchowego¹⁰.

Pokrewnym terminem słowa „rekolacje” jest pojęcie „ćwiczenia duchowe”, które funkcjonuje w kilku znaczeniach. W klasycznym oznacza odnowę duchową według metody św. Ignacego Loyoli. W szerszym rozumiane jest jako sposób metodycznego pogłębiania życia chrześcijańskiego, w szczególności odbywane w ścisłym odosobnieniu. W węższym znaczeniu oznacza stosowanie praktyk życia ascetycznego lub podejmowane w czasie intensywnej odnowy życia chrześcijańskiego. Dziś w powszechnym użyciu terminy „rekolacje” i „ćwiczenia duchowe” straciły na jasności, stały się wieloznaczne i oznaczają różnego typu rekolacje.

Z punktu widzenia homiletyki rekolacje to zespół praktyk, takich jak medytacje, słuchanie słowa Bożego, modlitwa, rachunek sumienia, spełnianych w określonym czasie, organizowanych głównie z okazji Wielkiego Postu lub Adwentu, przeznaczonych dla ogółu parafian, poszczególnych stanów lub pewnej kategorii uczestników.

Analizując temat od strony teologicznej, można powiedzieć, że termin „rekolacje” to nadzwyczajna (przejściowa) działalność ewangelizacyjna, trwająca przez określony czas, na którą składa się zespół praktyk takich jak medytacje, słuchanie Słowa Bożego, modlitwa, rachunek sumienia w celu pogłębienia życia chrześcijańskiego wiernych.

Rekolacje stanowią skuteczne narzędzie Kościoła w prowadzeniu człowieka do spotkania z Bogiem. To zadanie realizowane jest wobec wszystkich wiernych, którzy chcą skorzystać z takiej formy ewangelizacji. Długa i bogata historia rekolacji ukształtowała różne ich formy i rodzaje, dostosowując je do określonej grupy odbiorców. Szczególne miejsce zajmują rekolacje szkolne, skierowane do dzieci i młodzieży szkolnej.

Wielu teologów podjęło próbę zdefiniowania pojęcia „rekolacje szkolne”. W 1995 roku ks. Wiesław Przyczyna określił, że rekolacje szkolne są „akcją ewangelizacyjną Kościoła podejmowaną względem dzieci i młodzieży katechizowanej w ramach jednej szkoły, przez grono osób do tego upoważnionych

¹⁰ Tamże, s. 16.

i odpowiednio przygotowanych w celu pogłębienia jakiegoś aspektu życia chrześcijańskiego”¹¹. Zdaniem doświadczonego katechety Janusza Skotarczaka rekolekcje szkolne to „nadzwyczajna forma głoszenia Dobrej Nowiny i prowadzenia działań wychowawczych, podjęta przede wszystkim wobec dzieci i młodzieży uczęszczającej w danej szkole na katechezę, w celu rozwoju ich dojrzałej religijności i osobowości”¹².

Do powyższych definicji można dodać rozumienie rekolekcji szkolnych przez młodzież, która określa je jako czas: „modlitwy”, „pojednania się z Bogiem i ludźmi”, „refleksji nad swoim życiem”, „poprawy”, „w którym można się zastanowić nad tym, kim jesteśmy i dokąd zmierzamy”, „rozwoju duchowego i odnowy religijno-moralnej”, „spotkania z Bogiem, powrotu do Boga, nawrócenia, refleksji nad sobą”, „przygotowania do świąt Zmartwychwstania Pańskiego”, „porządkowania hierarchii wartości”. Bardzo ciekawe jest pojmowanie rekolekcji przez dzieci jako poszukiwania odpowiedzi na pytania: kim jestem?; jak żyję?; czy moje życie podoba się Bogu?; co sobą reprezentuję w dziedzinie dobra?; jaka jest moja uczciwość i prawość?; w jaki sposób przeżywam lata dziecięce i młodość?; jaki jest bilans mojego dotychczasowego życia?; dokąd zmierzam?; dla kogo mam żyć?; czy pogłębiam swoje życie chrześcijańskie?¹³

Podstawą zagwarantowania uczestnikom lekcji religii udziału w rekolekcjach szkolnych są obowiązujące przepisy dotyczące sposobu i warunków organizowania lekcji religii w szkołach publicznych. Warto przypomnieć, że wraz z powrotem nauczania religii do szkół (w roku szkolnym 1990/1991) pojawiła się praktyka organizowania rekolekcji szkolnych. W Instrukcji Ministra Edukacji Narodowej z dn. 3 sierpnia 1990 roku dotyczącej powrotu nauczania religii zagwarantowano, że uczniowie uczęszczający na naukę religii katolickiej uzyskują trzy dni zwolnienia z zajęć szkolnych w celu odbycia rekolekcji wielkopostnych¹⁴.

O terminie rekolekcji nauczyciel religii ma obowiązek powiadomić dyrekcję szkoły co najmniej dwa miesiące wcześniej. Od tego czasu rekolekcje szkolne stanowią integralną część programu katechetycznej działalności Kościoła w środowisku szkolnym¹⁵.

¹¹ W. Przyczyna, *Rekolekcje dla dzieci wczoraj i dziś*, Kraków 1996, s. 13.

¹² J. Skotarczak, *Rekolekcje szkolne w planie wychowawczym szkoły jako dni duszpastersko-wychowawcze. Uwagi katechety po ośmiu latach doświadczeń*, [w:] *Szkolne rekolekcje wielkopostne. Teoria i praktyka*, A. Bałoniak (red.), Poznań 1999, s. 60.

¹³ W. Janiga, *Rekolekcje szkolne w wymiarze duszpastersko-wychowawczym*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 11 (2011), nr 1, s. 71–85.

¹⁴ S. Łabendowicz, *Aspekty prawne nauczania religii rzymskokatolickiej w polskim systemie oświatowym*, Radom 2001, s. 10.

¹⁵ *Kodeks Prawa Kanonicznego* 1984, kan. 770.

Również w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dn. 14 kwietnia 1992 roku w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w szkołach publicznych zawarte zostały przepisy dotyczące organizowania rekolekcji szkolnych. Uczniom zagwarantowano trzy kolejne dni zwolnienia z zajęć szkolnych w celu odbycia rekolekcji wielkopostnych¹⁶. Jednocześnie wyżej wymienione rozporządzenie stanowi, że:

- pieczęć nad uczniami w tym czasie zapewniają katecheci;
- szczegółowe zasady dotyczące organizacji są przedmiotem odrębnych ustaleń między organizującymi rekolekcje a szkołą;
- o terminie rekolekcji dyrektor szkoły powinien być powiadomiony co najmniej miesiąc wcześniej;
- jeżeli na terenie szkoły prowadzona jest nauka religii więcej niż jednego wyznania, Kościoły i związki wyznaniowe powinny dążyć do ustalenia wspólnego terminu rekolekcji wielkopostnych¹⁷.

Zmiana wynika z konieczności doprecyzowania przepisów w zakresie organizacji pracy szkoły w dniach, w których odbywają się rekolekcje wielkopostne, oraz umożliwienia zorganizowania rekolekcji dla uczniów także w innym terminie. W ust. 3 doprecyzowano, że to na kościele organizującym rekolekcje ciąży obowiązek powiadomienia dyrektora szkoły o ich terminie. Nowe przepisy zostały wprowadzone w wyniku konsultacji projektu z Kościołami i innymi związkami wyznaniowymi.

Zgodnie z wyżej przywołanym rozporządzeniem zwolnienie uczniów z zajęć szkolnych nie oznacza dni wolnych od nauki. Ma ono na celu umożliwienie im uczestnictwa w odbywających się w tych dniach rekolekcjach szkolnych. W tym czasie szkoła nie jest zwolniona z wypełniania funkcji wychowawczej i opiekuńczej, czyli odpowiada za bezpieczeństwo wszystkich uczniów (zarówno uczestniczących w rekolekcjach, jak i zajęciach opiekuńczo-wychowawczych). Stąd też ma obowiązek skontrolowania obecności wychowanków. W organizację rekolekcji szkolnych i sprawowanie opieki nad dziećmi angażują się głównie nauczyciele religii. Jednak ze względu na bezpieczeństwo uczestniczących dyrektor szkoły może zwrócić się do pozostałych nauczycieli z prośbą o pomoc w zapewnieniu uczniom opieki w czasie ich przemieszczania się do miejsca odbywania rekolekcji i w drodze powrotnej do szkoły. Dni przeznaczone na rekolekcje szkolne są uwzględnione w planie organizacji roku szkolnego.

¹⁶ Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej z 1992, nr 36, poz. 155.

¹⁷ A. Mezglewski, *Podstawy prawne rekolekcji szkolnych w polskim systemie oświaty*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 1 (2013), s. 23.

Jeśli program rekolekcji ogranicza się np. do jednej lub dwóch godzin zajęć w ciągu dnia – w porozumieniu z organizującym rekolekcje – dyrektor szkoły może wydać polecenie, że uczniowie w tych dniach uzyskują tylko częściowe zwolnienie z zajęć szkolnych. W pozostałym czasie uczniowie uczestniczą w zajęciach zgodnie z ustalonym na te dni planem zajęć.

Aktualne przepisy dotyczące organizowania rekolekcji szkolnych stanowią gwarancję prawną do realizacji ćwiczeń duchownych nie tylko w czasie Wielkiego Postu, ale także w innym terminie (np. w okresie Adwentu, w związku z przygotowaniem uczniów do sakramentów inicjacji chrześcijańskiej)¹⁸. Niewątpliwie takie rozwiązania mogą przyczynić się do odpowiedniego wykorzystania tej formy głoszenia Słowa Bożego w dziele ewangelizacji dzieci i młodzieży szkolnej.

Typologia rekolekcji

Analiza literatury przedmiotu, która zawiera opis praktyki rekolekcji szkolnych po 1990 roku w Polsce, pozwala na wyodrębnienie określonych typów i modeli ćwiczeń duchownych realizowanych w praktyce katechetycznej. Przez typ rekolekcji rozumie się pewien wzór teoretyczny, któremu odpowiadają dane modele rekolekcji szkolnych. Natomiast model odnosi się do konkretnych, już zrealizowanych propozycji rekolekcji. Praktyka rekolekcyjna stale ewoluuje i nie zawsze jest udokumentowana. Poniżej została umieszczona typologia uwzględniająca znaczące działania rekolekcyjne.

Rekolekcje pełne

Swoistość tego typu rekolekcji polega na tym, że są one prowadzone w ramach dni wolnych od zajęć szkolnych, a program ćwiczeń duchownych zajmuje dziennie od czterech do pięciu godzin, czyli średnio tyle, ile trwają lekcje szkolne. Do tego typu należy zaliczyć dwa modele rekolekcji: szkolno-parafialny i szkolno-ewangelizacyjny.

¹⁸ Ministerstwo Edukacji Narodowej, *Zasady dotyczące organizowania rekolekcji szkolnych dla uczniów szkół publicznych*, <https://men.gov.pl/ministerstwo/informacje/zasady-dotyczace-organizowania-rekolekcji-dla-uczniow-szkol-publicznych.html> [dostęp: 25.03.2019], s. 1–2.

a) Model szkolno-parafialny

Składa się on z części liturgicznej oraz pedagogicznej, a spotkania rekolekcyjne dla dzieci i młodzieży odbywają się zarówno w kościele, jak i w szkole. Część liturgiczna przewiduje najczęściej Eucharystię, nabożeństwa, adoracje, spowiedź świętą oraz konferencje i odbywa się w przestrzeni sakralnej, najczęściej w kościele parafialnym lub kaplicy. Natomiast część pedagogiczna, różnorodne zajęcia warsztatowe, inscenizacje, konkursy, spotkania z zaproszonymi gośćmi, koncerty itp., jest realizowana na terenie szkoły¹⁹.

Realizacja tego modelu rekolekcji dla uczniów szkół podstawowych zakłada zajęcia rekolekcyjne przez trzy kolejne dni, w wymiarze od trzech do sześciu godzin dziennie²⁰. W programie rekolekcji uwzględnione są spotkania w szkole i w kościele oraz w poszczególnych grupach wiekowych. Opracowany model rekolekcji posiada swoje cele szczegółowe. Wypływają one z założeń tematycznych. Dlatego każdy dzień posiada swój temat i rozważany jest zarówno podczas spotkań w kościele, jak i w pomieszczeniach szkolnych. Jest to możliwe dzięki zaangażowaniu w prowadzenie rekolekcji kapłanów, katechetów i wychowawców. Program przewiduje również zaangażowanie samych uczniów w przekazywanie treści. W tym celu proponowane są różne metody i formy pracy: konferencja, nabożeństwo o charakterze ewangelizacyjnym, inscenizacja, prace plastyczne, gra planszowa, pogadanka, wyjazd i spotkanie z wcześniej zaproszonymi osobami. Każdego dnia rekolekcji program przewiduje celebrację Mszy św. z nauką rekolekcyjną. Drugi dzień wzbogacony jest występem zespołu muzycznego, zaś ostatniego dnia duchowych ćwiczeń odprawiane jest nabożeństwo Drogi Krzyżowej.

Powyższy model znajduje ponadto zastosowanie w wariacie dla młodzieży. Jego realizacja wymaga trzech pełnych dni, podczas których codziennie przewidziana jest modlitwa poranna, dwie sesje przedpołudniowe, praca w grupach i spotkania. Wyznaczony jest również czas na nabożeństwo pokutne, celebracje sakramentów pokuty i Eucharystii. Na miejsce modlitwy i spotkań wieczornych proponowany jest kościół, natomiast na konferencje dopołudniowe sale katechetyczne lub szkoła. Program jest tak ułożony, że prowadzenie rekolekcji angażuje osoby duchowne i świeckie posiadające różne specjalizacje (pedagog, psycholog, terapeuta). Autorzy powyższego modelu proponują konkretny temat ćwiczeń duchowych. Ich treść stanowią rozważania o człowieku, kim jest i kim powinien się stawać jako chrześcijanin. Głównym celem tych rekolekcji

¹⁹ W. Przyczyna, *Blaski i cienie rekolekcji szkolnych*, „Homo Dei” 73 (2004), nr 1, s. 27.

²⁰ A. Kosek, *Forum katechetów*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 5 (2005), nr 1, s. 77–78.

jest ożywienie i rozwój wiary, rozumianej jako więź z Chrystusem wyrażającą się w chrześcijańskim i społecznym wymiarze życia²¹.

b) Model szkolno-ewangelizacyjny

Drugim wyróżniającym się modelem rekolekcji typu pełnego są rekolekcje szkolno-ewangelizacyjne, w całości odprawiane na terenie szkoły. Adresatami ich są przede wszystkim uczniowie szkół ponadpodstawowych i ostatnich klas (siódmych i ósmych) szkoły podstawowej. Głównymi ich propagatorami są zespoły ewangelizacyjne związane ze Szkołami Nowej Ewangelizacji. Wspólnota ta opiera treści rekolekcyjne o podstawowy kerygmat chrześcijański i preferuje posługę rekolekcyjną z młodzieżą. Rekolekcje prowadzone są zawsze przez kilkunastoosobową ekipę, której członkowie wykorzystują różne formy i współczesne środki przekazu: muzykę, teatr, pantomimę, głoszenie Słowa Bożego, świadectwa i pracę w małych grupach. Cechą charakterystyczną tego modelu rekolekcji jest wejście w interakcję z uczestnikami poprzez obraz, dźwięk i doświadczenie. Zasadniczo są prowadzone w budynkach szkolnych (aula, hala gimnastyczna), gdzie młodzież pełni rolę gospodarzy, co sprawia, że uczestnicy są bardziej swobodni, otwarci i gotowi do zadawania najważniejszych pytań.

Typ rekolekcji szkolnych pełnych wymaga długofalowego przygotowania. Zespół katechetyczny już na samym początku roku szkolnego i katechetycznego opracowuje główny temat rekolekcji i konsultuje go z rekolekcjonistą, zespołem rekolekcyjnym mającym prowadzić ćwiczenia duchowe. W przygotowanie oprócz katechetów angażowani są również sami uczniowie. Na lekcjach religii przygotowani są oni do różnych zajęć, które mają wykonywać podczas trwania rekolekcji²².

Rekolekcje skrócone

Z analizy źródeł wynika, że organizatorom często udaje się zapewnić uczestnikom około dwóch godzin dziennie rekolekcyjnego programu. W większości taki program sprowadza się do schematu:

- Msza św. i konferencja,
- nabożeństwa z konferencjami i Mszą św. na zakończenie.

²¹ W. Chaim, W. Przyczyna, *Rekolekcje szkolne dla młodzieży*, „Homo Dei” 60 (1991) nr 1–2, s. 103–107.

²² A. Pawletta, M. Wielgosz, *O rekolekcjach dla szkół podstawowych*, [w:] *Rekolekcje. Żeby słuchacz chciał przyjść drugi raz*, T. Panuś (red.), Kraków 2006, s. 39–40.

Bardzo rzadko organizuje się pracę w grupach. Taki program rekolekcyjny przypomina schemat rekolekcji parafialnych²³. Ze względu na wykorzystanie zbyt krótkiego czasu zastanawiano się nad zasadnością zawieszania zajęć szkolnych podczas organizacji ćwiczeń duchowych. Z czasem praktyka ukształtowała typ rekolekcji, które można nazwać skrótowym. Takie rekolekcje organizowane są po skróconych zajęciach szkolnych. Ich miejscem (w zależności od uznania prowadzących) jest szkoła lub kościół. Do powyższego typu można przypisać obecne w praktyce duszpasterskiej i rekolekcyjnej cztery modele rekolekcji.

a) Model wieczorowy

Specyfiką rekolekcji wieczorowych jest fakt, iż są one urządzone po zajęciach szkolnych i kierowane głównie do młodzieży klas maturalnych. Na ich program składają się spotkania odbywane przez trzy kolejne wieczory. Pierwszego wieczoru uczestnicy spotykają się na nabożeństwie Słowa Bożego, drugiego na Drodze Krzyżowej przygotowanej przez młodzież maturalną, trzeciego zaś na czuwaniu, podczas którego celebrowane jest: nabożeństwo pokutne z możliwością skorzystania z sakramentu pokuty, Mszę św. oraz agapę²⁴.

b) Model parafialny

Praktyka rekolekcji szkolnych wieczorowych miała wpływ na ukształtowanie modelu parafialnego rekolekcji szkolnych. Jego specyfika polega na tym, że adresatami są dzieci i młodzież zamieszkujące daną parafię, zaś spotkania rekolekcyjne odbywają się w kościele i włączone są w program rekolekcji parafialnych. Każda parafia przygotowuje osobne spotkania dla młodzieży uczącej się i pracującej. Odbywają się one wieczorami i obejmują Mszę św. lub inną celebrację liturgiczną połączoną z konferencją, nauką rekolekcyjną. Za takim modelem rekolekcji przemawia fakt większego zintegrowania katechizowanych ze swoją parafią²⁵.

c) Model szkolny

Do przeprowadzenia rekolekcji skrótowych w modelu szkolnym wykorzystuje się infrastrukturę szkoły. Aulę lub salę gimnastyczną zamienia się na kaplicę, na

²³ J. Skotarczak, *Rekolekcje szkolne...*, dz. cyt., s. 60.

²⁴ W. Przyczyna, *Blaski i cienie...*, dz. cyt., s. 27.

²⁵ T. Panuś, *Kilka uwag o rekolekcjach szkolnych*, [w:] *Rekolekcje. Żeby słuchacz chciał...*, dz. cyt., s. 15.

korytarzach i w klasach umieszcza się różne dekoracje lub plakaty wiążące do tematyki rekolekcyjnej. W czasie przerw zachowuje się większą ciszę i skupienie. W całość przygotowania włączają się: dyrekcja, kapłan prowadzący rekolekcje, katecheci, wychowawcy klas oraz inni nauczyciele wyrażający taką wolę²⁶.

We wspomnianym wyżej modelu proponuje się również rozwiązanie, aby wykorzystać dni ustawowo wolne następująco: cztery razy po pół dnia i jednokrotnie cały dzień, czyli rekolekcje trwają od poniedziałku do piątku. Przez pierwsze cztery dni uczniowie gromadzą się w szkole na skróconych lekcjach. Po skończonych zajęciach ci, którzy nie biorą udziału w rekolekcjach, wracają do domu lub pozostają w świetlicy szkolnej pod opieką nauczycieli. Natomiast dla uczestników rekolekcji organizuje się następujący program: spotkanie wstępne w poszczególnych grupach wiekowych (wprowadzenie w temat, wspólny śpiew, przygotowanie liturgii Eucharystycznej), zasadnicza konferencja rekolekcyjna oraz Msza św. z homilią. Czwartego dnia odbywa się nabożeństwo pokutne, po którym uczestnicy mają możliwość skorzystania z sakramentu pokuty i pojednania. Jest również czas na osobistą modlitwę, obejrzenie zaproponowanego filmu oraz przygotowanie oprawy liturgicznej Mszy św. na zakończenie. Punktem kulminacyjnym powyższego modelu rekolekcji jest dzień piąty, całkowicie wolny od zajęć szkolnych. Uczniowie gromadzą się wówczas na uroczystej Eucharystii, po której wszyscy spotykają się na wspólnej agapie²⁷.

d) Model kościelny

Innym modelem rekolekcji szkolnych skróconych, jaki został wypracowany w praktyce katechetycznej, jest model kościelny. Charakteryzuje się on tym, że uczniowie po skróconych zajęciach szkolnych udają się do kościoła, gdzie odbywa się całość ćwiczeń duchowych. Program takich rekolekcji obejmuje najczęściej spotkanie w grupach, konferencję, Eucharystię lub inne nabożeństwo. Czasowo zajmuje to około trzech godzin dziennie. W przypadku zdecydowania się na taki model rekolekcji katecheci ustalają z dyrekcją szkoły, że lekcje będą trwały krócej niż zazwyczaj i zapraszają młodzież do parafii.

²⁶ A. Merdas, *Czas nasycony*, „Tygodnik Powszechny” 53 (1999), nr 8, s. 10.

²⁷ Tamże.

Rekolekcje szkolne zamknięte

Jeszcze innym rodzajem rekolekcji szkolnych jest typ zamknięty. Jego adresatami zazwyczaj są maturzyści, którzy udają się na trzydniowe ćwiczenia duchowe do jakiegoś domu rekolekcyjnego. Są one organizowane w klasztorach lub ośrodkach rekolekcyjnych. Duży nacisk kładzie się w nich na pracę w małych grupach. Plan takich rekolekcji układany jest w zależności od pomysłów organizatorów. Zaletą tego typu rekolekcji jest ograniczona liczba osób w nich uczestniczących, co sprzyja skupieniu i duchowemu przeżyciu ćwiczeń.

W czasie ponaddwudziestoletniej katechezy w szkole zostały wypracowane zasadnicze typy rekolekcji szkolnych: pełnych, skróconych, zamkniętych oraz odpowiednich dla nich modeli. Jednak trzeba zaznaczyć, że w dalszym ciągu odpowiedzialni za polską katechezę w wymiarze rekolekcyjnym stoją przed ogromnym zadaniem. Jest nim szukanie sposobów na przekazywanie niezmiennych treści Ewangelii. Rekolekcje są szczególnym wyrazem troski Kościoła o przekaz wiary i formacji postaw z niej wynikających. W szkolnym nauczaniu religii, z uwagi na różny stopień identyfikowania się uczniów z wiarą i Kościołem, istnieje trudność w realizacji wszystkich podstawowych zadań katechezy, jakimi są wtajemniczenie, nauczanie i wychowanie. Szkoła sprzyja przede wszystkim realizacji funkcji nauczania i wychowania. Stąd rekolekcje szkolne są szansą wyeksponowania funkcji wtajemniczenia.

Organizacja rekolekcji szkolnych

Zasady organizacji rekolekcji szkolnych

Rekolekcje szkolne zwykle organizowane są w parafii, na terenie której znajduje się szkoła. Niektóre spotkania rekolekcyjne o charakterze ewangelizacyjnym odbywają się również w szkole. Ze względu na swoją formę rekolekcje szkolne mają najczęściej charakter otwarty. Można je także zaliczyć do stanowych, gdyż ich adresatem jest określona grupa dzieci i młodzieży. W czasie rekolekcji szkolnych podejmowane są zadania, które pośrednio obejmują także opiekunów dzieci: wychowawców, nauczycieli i rodziców.

Ze względu na postępujący dziś proces sekularyzacji w społeczeństwie polskim najczęściej podczas rekolekcji podejmowane są działania ewangelizacyjne.

Chodzi tu głównie o reewangelizację, która ma na celu wzbudzenie w ochrzczonych wiary i świadomego wyboru Ewangelii jako sposobu życia²⁸.

Właśnie rekolekcje szkolne należą do najbardziej znanej i rozpowszechnionej formy ewangelizacji dzieci i młodzieży, którą Kościół podejmuje w okresie Wielkiego Postu. Stwarzają one szansę na głoszenie Dobrej Nowiny uczniom, wspieranie ich w odkrywaniu na nowo Bożej miłości objawione w Jezusie Chrystusie i odpowiadanie na tę miłość przez przyjęcie Jezusa Chrystusa jako swojego Pana i Zbawiciela oraz nawiązanie więzi z Chrystusem i Jego Kościołem.

Aby powyższe cele i zadania mogły być właściwie realizowane, organizując rekolekcje szkolne, należy kierować się poniższymi zasadami.

a) Zasada wierności Bogu i człowiekowi

Zasada ta jest jedną z podstawowych norm określających postępowanie katechetów i duszpasterzy, którzy aktywnie uczestniczą w różnego rodzaju działaniach katechetycznych i ewangelizacyjnych, w tym także organizują rekolekcje szkolne. Należy ją respektować zarówno na etapie planowania, jak i realizacji ćwiczeń duchowych. Określa ona nie tylko ogólne, ale również szczegółowe normy postępowania duszpasterzy i katechetów, którzy odpowiadają za organizację rekolekcji. Bez uwzględnienia tej zasady nie można doprowadzić uczestników rekolekcji do spotkania z Jezusem Chrystusem, a tym bardziej do zjednoczenia z Nim i głębokiej zażyłości. Zasada ta powinna inspirować i przenikać całą działalność ewangelizacyjną, katechetyczną i duszpasterską Kościoła, czyli kwestie merytoryczne i organizacyjne. Wierność Bogu domaga się, by przekazywane w czasie rekolekcji szkolnych treści były zgodne z depozytem wiary: Pismem Świętym i Tradycją. Istnieje zatem konieczność zachowywania organicznej struktury nauki chrześcijańskiej i hierarchii prawd objawionych. Prowadzący rekolekcje powinien ukazywać uczestnikom zbawcze dzieło Boga w kontekście historycznym, poprawnie odczytując biblijny kerygmat, symbole wiary, Dekalog, sakramenty i nauczanie Magisterium Kościoła²⁹. Z tym wiąże się konieczność:

- przypominania, że Boży plan zbawienia został najpełniej wyrażony słowami i czynami Jezusa Chrystusa, który zajmuje centralne miejsce w ewangelizacji i katechizacji;
- wspomagania adresatów w poznaniu i zrozumieniu treści wiary czy też w odkrywaniu zbawczego działania Boga w ich życiu i we wspólnocie Kościoła;

²⁸ S. Janiga, M. Chmielewski, *Rekolekcje szkolne w polskiej praktyce katechetycznej*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 1 (2013), s. 5–21.

²⁹ DOK 111–115.

- uzdalniania uczestników rekolekcji szkolnych do prowadzenia dialogu z Bogiem i udzielania Mu wolnej odpowiedzi;
- motywowania uczestników rekolekcji do kształtowania w sobie nowego, zgodnego z orędziem ewangelicznym stylu myślenia i postępowania³⁰.

Nie jest to możliwe bez respektowania wierności człowiekowi. Zasada ta wiąże się wprost z doświadczeniem ludzkim i problemami egzystencjalnymi. Wymaga dowartościowania psychofizycznych właściwości, przeżyć, potrzeb i pragnień uczestników rekolekcji szkolnych oraz dokonywania interpretacji doświadczeń ludzkich w świetle wiary³¹. Stąd też osoby prowadzące rekolekcje, przekazując niezmiennie słowo Boże, powinny to czynić w taki sposób, by trafiło ono do mentalności współczesnego uczestnika rekolekcji szkolnych, odpowiadało na jego pytania, pomagało rozwiązać problemy egzystencjalne, skłaniało do osobistej refleksji, rodziło pragnienie dialogu z Bogiem i systematycznego korzystania z sakramentów. Znaczącą rolę spełniają zarówno odpowiednio dobrane rozwiązania metodyczne (np. formy i metody aktywności uczestników rekolekcji szkolnych, środki dydaktyczne), jak również zrozumiwały dla adresatów język przepowiadania słowa Bożego³².

b) Zasada programowania i celowości

Kolejną ważną zasadą, którą należy kierować się, organizując rekolekcje szkolne, jest zasada programowania i celowości. Polega ona na gruntownym przemyśleniu i rzetelnym przygotowaniu w formie pisemnej przebiegu ćwiczeń duchowych uczestników w wieku szkolnym. Rekolekcje szkolne powinny mieć precyzyjnie określony temat, uszczegółowiony cel, przemyślany program oraz określone funkcje i zadania, dzięki którym będzie zrealizowany³³. W praktyce poprawnie sporządzony plan rekolekcji szkolnych może przyjmować różne formy. Zależy to od poziomu edukacji, tradycji szkoły i parafii, a przede wszystkim potrzeb ewangelizacyjnych danej społeczności uczniowskiej.

Poprawnie skonstruowany plan rekolekcji powinien zawierać nie tylko cel ogólny rekolekcji, ale także wykaz tematów konferencji i spotkań o charakterze wychowawczym, przyporządkowane do każdego z nich cele szczegółowe oraz planowane formy, metody, techniki i środki aktywizacji uczestników rekolekcji. A więc chodzi o takie zaprogramowanie spotkań rekolekcyjnych,

³⁰ Tamże, 101–102, 116.

³¹ J. Szpet, *Dydaktyka katechezy*, Poznań 1999, s. 99–100.

³² DOK 148.

³³ W. Janiga, *Rekolekcje szkolne a program katechezy*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 1 (2013), s. 52.

aby było możliwe doprowadzenie uczestników do osobistego spotkania z Jezusem Chrystusem, odkrycia Jego planu zbawienia, osobistego uwierzenia w Chrystusa jako Syna Bożego, który stał się człowiekiem i dokonał naszego zbawienia. To znaczy przyjęcia Chrystusa, który zmartwychwstał i żyje również dzisiaj, a także wchodzi w życie każdej osoby, gdyż jest Panem i Zbawicielem konkretnego człowieka.

Istotnym elementem zasady programowania i celowości jest wymóg określania zakresu korelacji działań wychowawczo-profilaktycznych podejmowanych w czasie rekolekcji z edukacją szkolną. Rekolekcyjne spotkania o charakterze ewangelizacyjnym mają bowiem miejsce w ramach zajęć szkolnych. Warto zatem powiązać je z programem wychowawczo-profilaktycznym szkoły, a nawet wpisać je do tego programu. Skuteczna realizacja celów ewangelizacyjnych wymaga:

- dostosowania treści rekolekcji szkolnych do grupy uczniów i bazy materialnej;
- zaprojektowania odpowiednich rozwiązań organizacyjnych i metodycznych.

Potrzebna jest przy tym dobra znajomość kluczowych zasad nauczania religii w szkole oraz ich respektowanie na etapie projektowania i realizacji ćwiczeń duchowych³⁴. Treści przeznaczone na czas rekolekcji szkolnych należy podzielić na kilka mniejszych bloków tematycznych, które powinny wiązać się z precyzyjnie określonym tematem rekolekcji.

Dobierając odpowiednie rozwiązania organizacyjne, duszpasterze i katecheci powinni wprowadzać różne rozwiązania wielostronnie aktywizujące wszystkich uczestników rekolekcji szkolnych. To, w jaki sposób dzieci i młodzież zostają stymulowani do aktywnego udziału w rekolekcjach, w znacznym stopniu warunkuje możliwość usłyszenia o Chrystusie oraz doświadczenia Jego miłującej, zbawczej obecności, szczególnie w Słowie Bożym, w sakramencie pokuty i pojednania, Eucharystii oraz w modlitwie. Dlatego już na etapie programowania rekolekcji zaleca się uwzględnienie oprócz tradycyjnych form (zbiorowych i indywidualnych) również zespołowe i partnerskie. Konsekwentnie warto projektować spotkania formacyjne z zastosowaniem różnych metod biblijnych i liturgicznych, które sprzyjają osobistemu spotkaniu z Jezusem. Dzięki nim rekolekcje szkolne mogą stać się dla uczestników okazją do:

- ponownego odkrycia znaczenia liturgii w życiu chrześcijanina, właściwego jej rozumienia i przeżywania;
- osobowego spotkania z Chrystusem i nawiązania z Nim więzi przyjaźni.

Poza tym oprócz prelekcji i pogadań na uwagę organizatorów rekolekcji szkolnych zasługują również metody problemowe, poszukujące, eksponujące i praktyczne. Warto je łączyć z różnymi technikami dydaktycznymi, takimi

³⁴ M. Korgul, *Dydaktyka dla katechetów*, Świdnica 2014, s. 101–133.

jak burza mózgów, burza pytań, gwiazda skojarzeń itp. Jednocześnie należy dowartościować środki dydaktyczne, które pobudzają aktywność werbalną, emocjonalną, wolitywną uczniów, angażując przy tym zmysł wzroku i słuchu. Służą temu prezentacje multimedialne, krótkie filmy ewangelizacyjne oraz formy plastyczne³⁵.

Planując rekolekcje szkolne, organizatorzy powinni uwzględnić wiek i poziom rozwoju umysłowego uczestników, ich dojrzałość emocjonalną, społeczną, eklezjalną, duchową oraz indywidualne uwarunkowania. Jeśli w programowaniu rekolekcji będą uwzględnione potrzeby, oczekiwania, zainteresowania, radości, troski katechizowanych, wówczas jest nadzieja, że słuchacze odkryją Boga, uznają Go za Pana i Zbawiciela, który z darem bezinteresownej miłości wychodzi na spotkanie człowieka, zaprasza go do dialogu i nawiązania bliskiej więzi, wyzwala z niewoli grzechu i zaprasza do nieustannego poznawania prawdy o sobie, o Bogu i o drugim człowieku³⁶.

c) Zasada dialogu i współdziałania.

Tak duszpasterze, jak i katecheci zobowiązani są do aktywnego słuchania innych i rozumienia ich potrzeb, oczekiwań, poglądów oraz dzielenia się własnymi pomysłami zarówno na etapie planowania rekolekcji szkolnych, jak ich realizacji i ewaluacji. Respektowanie zasady dialogu rodzi najpierw potrzebę słuchania uczniów, rodziców, nauczycieli, jeszcze przed rozpoczęciem planowania rekolekcji szkolnych, a następnie zrozumienia ich problemów, potrzeb, oczekiwań i dzielenia się własnymi pomysłami związanymi z ich organizacją. Zwykle to proboszcz parafii, na terenie której znajduje się szkoła, wraz z pracującymi w niej katechetami szczegółowo programuje rekolekcje i odpowiada za ich przeprowadzenie³⁷.

Odwołanie do zasady dialogu i współdziałania pozwala szanować godność ucznia, rodzica, nauczyciela, wspierać w integralnym rozwoju i w nawiązaniu więzi z Chrystusem. Pomaga także w odkrywaniu i internalizacji wartości chrześcijańskich. Szanując wolność wychowanków, ich rodziców, nauczycieli oraz ich indywidualne predyspozycje, potrzeby i zainteresowania, duszpasterze i katecheci starają się uwrażliwiać odbiorców rekolekcji na wartości ludzkie i chrześcijańskie. W takiej wymianie poglądów jest miejsce na wspólne

³⁵ Tamże, s. 154–167.

³⁶ R. Czekalewski, *Rekolekcje szkolne: od kerygmatu do świadectwa wiary: refleksja post factum*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 14 (2014), nr 4, s. 88–95.

³⁷ W. Janiga, *Nadzór i koordynacja szkolnych rekolekcji wielkopostnych*, „ZFK” 5 (2005), nr 1, s. 53–61.

poszukiwanie prawdy, obronę wartości ogólnoludzkich, świadectwo wiary, wychowawcze współdziałanie ukierunkowane na dobro każdego uczestnika rekolekcji³⁸.

Wymienione wyżej wskazania dotyczące organizacji rekolekcji szkolnych w praktyce wymagają uszczegółowienia. Chodzi tu o wypracowanie konkretnych reguł postępowania i sposobów działania na etapie programowania i realizacji rekolekcji szkolnych, by nie były one sprzeczne z podstawowymi celami i zadaniami nauczania religii w szkole.

Po przeprowadzonych rekolekcjach należy przeprowadzić działania ewaluacyjne. Zgromadzona wiedza o ich przebiegu i rezultatach pozwala ocenić, czy i w jakim stopniu można kontynuować dotychczasowe sposoby ich organizacji. Tylko dobrze zorganizowane rekolekcje szkolne mogą rodzić pragnienie osobistej więzi z Chrystusem, wzbudzać wewnętrzną motywację i potrzebę systematycznych praktyk religijnych oraz integrować społeczność szkolną, a tym samym przyczyniać się do rozwoju wiary, osobistej więzi z Bogiem oraz pomagać w odkrywaniu swojego miejsca we wspólnocie Kościoła.

Metody działań ewangelizacyjnych w czasie rekolekcji

W literaturze przedmiotu można znaleźć bogatą ofertę rozwiązań metodycznych, które aktywizują uczestników lekcji religii. Niektóre z nich można również zastosować podczas rekolekcji szkolnych. Odnosi się to przede wszystkim do podstawowych form organizacji aktywności odbiorców ćwiczeń duchowych, jakimi są spotkania zbiorowe (np. w czasie Mszy św. i homilii) oraz w mniejszych grupach. Oprócz wielostronnej aktywizacji uczestników wpływają na urozmaicenie zajęć. Może się ono przejawiać w doborze różnych miejsc spotkań, interesującej i ważnej dla uczestników tematyki, zróżnicowanych środków dydaktycznych.

Zasadniczo rekolekcje szkolne odbywają się w kościele, ponieważ składają się głównie z części liturgicznej (Msza św., nabożeństwo, adoracja, sakrament pokuty i pojednania). Drugim typowym miejscem prowadzenia rekolekcji szkolnych jest szkoła (zajęcia warsztatowe, konkursy, spotkania z ciekawymi ludźmi, koncerty, inscenizacje, gry i zabawy edukacyjne).

Jedną z podstawowych form oddziaływania ewangelizacyjnego jest świadectwo życia chrześcijańskiego. Współczesny człowiek jest skłonny szybciej

³⁸ W. Janiga, M. Grendus, *Rekolekcje szkolne – doświadczenia pastoralne*, „ZFK” 5 (2005), nr 1, s. 35–43.

uwierzyć faktom i świadkom niż teoriom. Bardziej przekonują go argumenty wpływające z doświadczenia życiowego innych osób niż z doktryny. Bogactwo osobowości drugiego człowieka, jego postawa i przekonania odgrywają bardzo ważną rolę w procesie formacji dzieci i młodzieży. Realizacja takiego sposobu ewangelizowania w czasie rekolekcji szkolnych to spotkania z ciekawymi osobami, które mogą podzielić się z uczestnikami własnym doświadczeniem, pasjami, marzeniami. Oczywiście duże znaczenie ma odpowiedni dobór zaproszonych. Te osoby mogą stać się autorytetem dla prowadzących i uczestników. Muszą cieszyć się zaufaniem, być wzorem do naśladowania i mieć moc oddziaływania na innych³⁹. Zatem potrzebne jest sprawdzone i przemyślane świadectwo osób, które trwają w swoim nawróceniu dłużej czas, prowadzą życie sakramentalne i kierują się konkretnymi wartościami. Zazwyczaj dużym zainteresowaniem wśród młodzieży cieszą się reżyserzy, redaktorzy, poeci, pisarze, aktorzy, prawnicy, politycy, psychologowie. Popularne są także spotkania ze znanymi muzykami (np. z Janem Budziaszkiem, Tomaszem Budzyńskim, Magdą Anioł, Natalią Niemen, Eleni, Dariuszem „Maleo” Majelonkiem, Muńkiem Staszczkiem, Anią Wyszkoni), przedstawicielami innych religii, członkami Klubu AA, osobami zakonnymi i konsekrowanymi, uczestnikami Światowych Dni Młodzieży, Spotkań Młodych w Lednicy i festiwalu muzycznego Przystanek Jezus, osobami niepełnosprawnymi, wykluczonymi społecznie, wychodzącymi z bezdomności i biedy⁴⁰. Na szczególną uwagę zasługują pytania skierowane do gościa i sama dyskusja. Zasadniczym jej celem jest wychowanie uczestników do aktywnego słuchania, poszukiwania prawdy, a także kształtowania poprawnego myślenia, umiejętności ścisłego formułowania wypowiedzi, uczenie prawidłowego odnoszenia się do osób zajmujących odmienne stanowisko oraz wpływanie na nabywanie umiejętności oceny i analizy podanych argumentów.

Należy przypomnieć, że istnieje dyskusja zespołowa. W tego typu dyskusji po przedstawieniu tematu ma miejsce wprowadzenie (np. przypomnienie pewnych wiadomości, odczytanie fragmentu Pisma Świętego, podanie przykładu z życia, materiału filmowego). Po wyzwoleniu aktywności wśród uczestników następuje dyskusja właściwa, a jej ukoronowaniem powinno być podsumowanie, którego dokonuje zaproszony gość. Częścią finalną spotkania jest sformułowanie wniosków. Towarzyszyć temu powinny osobiste refleksje, jasno określone propozycje dotyczące przyszłego życia⁴¹.

³⁹ R. Szymkowiak, *Bomba w szkole. Poradnik rekolekcyjny*, Kraków 2012, s. 133–134.

⁴⁰ Tamże, s. 130–133.

⁴¹ M. Śnieżyński, *Zarys dydaktyki dialogu*, Kraków 1997, s. 87–91.

Inną metodą, którą można się posłużyć w czasie spotkań z ciekawymi ludźmi, jest panel, czyli dyskusja wcześniej wybranych i przygotowanych – o skrajnie odmiennych poglądach – wobec szerszego grona, które najpierw się przysłuchuje, a potem włącza. Ten rodzaj dyskusji ma zastosowanie, gdy chcemy młodzieży przedstawić zagadnienie z różnych punktów widzenia.

Kolejną metodą, która znajduje zastosowanie w czasie rekolekcji, jest metoda dylematu. Uczestnicy dzielą się na dwie grupy, z których jedna jest za rozwiązaniem pozytywnym, np. zgodnym z nauczaniem Kościoła, a druga za negatywnym, stojącym w opozycji do pierwszego. Najpierw należy podać konkretny przykład z życia, literatury, następnie sformułować problem postawiony w formie pytania otwartego. Dalszą część stanowi dyskusja. Powinna zakończyć się rozstrzygnięciem dylematu⁴². Wymaga to jednak od katechety roztropności, umiejętności wejścia w dialog z młodzieżą, która niejednokrotnie w życiu codziennym spotyka się z postawami niezgodnymi z nauką Kościoła. Metoda ta może wyposażać młodzież w argumenty broniące wartości głoszonych przez Kościół.

Jeżeli w trakcie spotkania z zaproszonym gościem jest zaplanowany osąd danego zdarzenia, zjawiska, postawy osoby lub grupy, wówczas można zastosować metodę trybunału. Z kolei w sytuacji, gdy chcemy, aby uczestnicy rekolekcji uzyskali jak najwięcej informacji o zaproszonej osobie lub jej poglądach na określony temat, spotkaniu można nadać charakter konferencji prasowej. Głównym zadaniem gościa jest udzielanie odpowiedzi na zadawane mu bezpośrednio na spotkaniu pytania. Zastosowanie takiej metody wymaga wcześniejszego poinformowania uczestników rekolekcji (np. w czasie lekcji religii) o sposobie zadawania pytań lub konieczności przygotowania kartek i długopisów⁴³.

Spotkanie z ciekawą osobą może przybrać formę wykładu. Istotną rolę odgrywa tu sposób mówienia gościa. Powinien on wpływać na podniesienie koncentracji słuchaczy poprzez komunikację niewerbalną, czyli gesty, mimikę. Szczególnie ważny jest uśmiech i kontakt wzrokowy ze słuchaczem. Prelekcja powinna być dobrze przygotowana pod względem językowym, zwarta i spójna logicznie. Duże znaczenie ma też stosowanie modulacji głosu i umiarkowanej gestykulacji. Zwiększeniu koncentracji uczestników spotkania sprzyja posługiwanie się środkami poglądowymi oraz odwoływanie się do przykładów. Przekazywaną treść warto wzbogacić o prezentację multimedialną, np. zdjęcia, wykresy, schematy. W ten sposób uczestnicy aktywizują się⁴⁴.

⁴² M. Korgul, *Dydaktyka dla katechetów*, dz. cyt., s. 209.

⁴³ Tamże, s. 285–289.

⁴⁴ Tamże, s. 186–189.

Należy zauważyć, że spotkania z ciekawymi ludźmi, w których uczestniczą dzieci, powinny być inaczej prowadzone. Istnieje konieczność pobudzania koncentracji przez opowiadanie, projekcję krótkiego filmu edukacyjnego lub ewangelizacyjnego, spotu reklamowego, teledysku. Wynika to z potrzeby odczuwania bodźców wzrokowych i słuchowych. Oglądając i słuchając, małe dzieci odnajdują w tych przekazach odbicie domu, otaczającego świata, własnych przeżyć, pragnień i marzeń. Dodatkowo opowiadania pobudzają ciekawość, wiążą z historią, ułatwiają zapamiętywanie, pobudzają umysł i serce. Są także narzędziem wspomagającym wychowanie religijne. Lepsze zapamiętywanie treści ewangelicznego przesłania umożliwi pogadanka heurystyczna oraz różnego rodzaju gry i zabawy pobudzające aktywność dzieci⁴⁵.

Owocne przeżywanie rekolekcji szkolnych zależy od metod, które angażują zmysł wzroku i słuchu, a przy tym wzbudzają pozytywne emocje i przyczyniają się do głębszego doświadczenia treści religijnych. Są to inscenizacje teatralne, filmy oraz formy plastyczne. Inscenizacje teatralne w czasie rekolekcji mogą być przygotowane przez samych uczestników. Istnieją różne rodzaje inscenizacji teatralnych. Wśród młodzieży największą popularnością cieszy się teatr poezji, propozycji i małych form. Teatr poezji przemawia do wyobraźni odbiorcy. W celu uniknięcia monotonii w teatr poezji mogą być włączone utwory muzyczne. Teatr propozycji polega na dialogu aktorów z widzami. Głównym zadaniem występujących osób jest zainteresowanie i pobudzenie odbiorców. Teatr ten znosi granicę pomiędzy widzami i aktorami, stwarza szansę wspólnej dyskusji i poszukiwania wyjścia z problemu.

Z kolei teatr małych form ma na celu wyzwolenie twórczej wyobraźni i swobody interpretacji. Służą temu wiersze, piosenki, monologi, utwory muzyczne, tańce i pantomima. Teatr małych form jest zdynamizowany w swojej akcji, operuje skrótem i metaforą. To teatr twórczy i ekspresyjny, przez co bardziej aktywizuje widownię. Rekolekcje szkolne z udziałem dzieci mogą być ubogaczone przez zastosowanie sztuki jako formy przekazu treści wiary i formacji osobowości⁴⁶.

Oprócz teatru małych form na uwagę zasługuje teatr lalek. Cieszy się on dużym zainteresowaniem wśród dzieci. Głównym środkiem wyrazu jest lalka animowana przez aktora – lalkarza, który najczęściej ukrywa się za parawanem. Za pomocą tej formy można przedstawić niektóre fragmenty Ewangelii. Organizatorzy rekolekcji powinni zadbać o odpowiednie wykonanie lalek, rekwizyty

⁴⁵ Biblioteka Natan.pl [dostęp: 26.03.2019], s. 1.

⁴⁶ J. Szpet, D. Jackowiak, *Niezwykła przygoda. Teatr i drama w katechezie*, Poznań 2001, s. 10–11.

oraz scenerię. Prezentowana podczas rekolekcji sztuka powinna zawierać dwie równorzędne płaszczyzny: obraz (lalki) i język (Biblia). Głębsze zrozumienie przedstawienia staje się możliwe dzięki zaangażowaniu dwóch komentatorów. Narrator biblijny przedstawia wydarzenia tak, jak ukazuje je Pismo Święte, natomiast narrator objaśniający wyjaśnia to, co się dzieje, kontynuuje opowieść, przybliża, mówiąc o okolicznościach⁴⁷.

W czasie rekolekcji szkolnych można wykorzystać również formę inscenizacji zwaną dramą (socjodrama, bibliodrama). Biorący w tym udział aktywizują umysł i emocje w bezpośrednim działaniu. W dramie nie ma podziału na widzów i aktorów. Wszyscy uczestnicy są zjednoczeni we wspólnej akcji. Celem dramy jest przyswojenie treści i budzenie aktywności motorycznej, intelektualnej, emocjonalnej. Jej główne zamierzenie to pomoc w nabywaniu samodzielności myślenia i działania, rozwijanie emocji, wyobraźni, elokwencji, umiejętności pracy w grupie, poczucia współpracy i współodpowiedzialności. Zadaniem prowadzącego spotkanie rekolekcyjne jest wprowadzenie w problem, który ma być rozwiązany przy pomocy dramy. Przebieg dramy zawiera następujące etapy:

- wprowadzenie w sytuację problemową (opowiadanie, tekst biblijny, fragment filmu, audycja radiowa, obraz);
- przygotowanie uczestników do wejścia w rolę (rozmowa, dyskusja, charakteryzacja, scenariusz, podział ról);
- przedstawienie dramy (odegranie ról w kilkusobowych zespołach);
- omówienie z uczestnikami rezultatów (analiza motywów i postaw bohaterów)⁴⁸.

Dla skutecznego realizowania rekolekcji szkolnych duże znaczenie ma wykorzystywanie pomocy audiowizualnych jako środka przekazu prawd wiary. Jednym z istotnych narzędzi jest film. Wykorzystując język filmu, można:

- wpłynąć na system wartości estetycznych, duchowych, moralnych i społecznych uczestników;
- kształtować „wizualne myślenie”, które zdolne jest ułatwić orientację w zakresie nowych technik i sposobów komunikowania się.

Skuteczność oddziaływania duszpastersko-wychowawczego filmu w dużej mierze zależy od sposobu prowadzenia spotkania filmowego (komentarza, dyskusji, pytań)⁴⁹.

Ubogaceniem rekolekcji szkolnych są różne formy wypowiedzi plastycznych, np. plakat, kolaż, graffiti, rysunek. Te twórcze i manualne rozwiązania

⁴⁷ U. Joerges, *Biblijne przedstawienia lalkowe dla dzieci, młodzieży, grup, szkół, wspólnot*, Kielce 2000, s. 9–10.

⁴⁸ J. Szpet, D. Jackowski, *Niezwykła przygoda...*, dz. cyt., s. 211.

⁴⁹ M. Korgul, *Dydaktyka dla katechetów*, dz. cyt., s. 229.

metodyczne spełniają ważne funkcje wychowawcze i ewangelizacyjne. Kształtują wrażliwość na piękno, pobudzają i rozwijają umiejętność wyrażania osobistego stosunku do rzeczywistości za pomocą barw i kształtów. Pobudzają wyobraźnię, wyzwalają inicjatywę twórczą i wzbogacają przeżycia. Wykonane przez uczestników plastyczne dzieła mogą być oryginalnym komentarzem do wydarzeń opisanych w Biblii, podsumowaniem treści omawianych na spotkaniach rekolekcyjnych, a jednocześnie dostarczać pozytywnych emocji, motywować do aktywności własnej, sprzyjać relaksacji, wyciszeniu i refleksyjności⁵⁰.

Podczas ćwiczeń duchowych ważne funkcje wychowawcze i ewangelizacyjne spełnia także zabawa. Dlatego w programie rekolekcji szkolnych warto zaplanować zajęcia, w trakcie których będzie wykorzystana ta forma aktywizacji uczestników. Zabawa ma charakter twórczy i prowadzi do samodzielnego poznawania i przekształcania rzeczywistości. Jest jedną z podstawowych form wyrażania zainteresowań dzieci i młodzieży. Wypływa z elementarnej potrzeby zdrowia psychofizycznego. Podobne znaczenie mają gry i konkursy. Uczestnictwo w nich wiąże się ze współzawodnictwem. Do najważniejszych korzyści, jakie przynosi wprowadzenie gier i zabaw do procesu wychowania, należy zaspakajanie wielu potrzeb psychicznych: wyzwalamie wiary we własne siły, możliwość wyrażania uczuć i emocji, wyzbywanie się kompleksów, nieśmiałości, lęku, przyzwyczajanie do wytrwałości, zapewnianie odprężenia i dobrego samopoczucia. W literaturze przedmiotu można znaleźć różne propozycje gier i zabaw podczas rekolekcji. Są to zabawy i gry integracyjne, pomagające rozluźnić atmosferę, wyciszyć się, nawiązać bliższy kontakt z rówieśnikami w grupie, zdobyć nowe doświadczenia, rozwinąć umiejętności i poszerzyć zakres wiedzy⁵¹.

Dużą popularnością wśród dzieci i młodzieży cieszą się konkursy. Dlatego umieszczenie ich w programie szkolnych rekolekcji jest cennym urozmaicheniem. Mogą one przybierać formy zagadek, quizów, łamigłówek, rysunków, krzyżówek, układanek. Powinny to być konkursy z zakresu wiedzy religijnej (dotyczyć znajomości Pisma). Ważne jest, by podać zrozumiałe zasady oraz zwrócić uwagę, aby stopień trudności był dostosowany do poziomu uczestników⁵².

W czasie rekolekcyjnych spotkań warto wprowadzić różne formy ćwiczeń ruchowych i relaksacyjnych. Rekolekcyjne ćwiczenia stają się atrakcyjniejsze, gdy przybierają formę zabaw i gier ruchowych. Na szczególną uwagę zasługuje taniec twórczy, w którym wykorzystuje się ciało i przestrzeń. Pozwala on

⁵⁰ R. Chałupniak, *Sztuka w katechezie: korelacja lekcji religii z wychowaniem plastycznym*, „Katecheta” 47 (2003), nr 7–8, s. 127–133.

⁵¹ L. Adamowska, *Animacyjna rola zabawy*, [w:] *Wprowadzenie do pedagogiki zabawy*, E. Kędzior-Niczyporuk (red.), Lublin 1998, s. 10–13.

⁵² D. Haas, *Spotkania z Biblią. Gry i zabawy dla dzieci i młodzieży*, Kielce 2000, s. 3.

zdobywać nowe doświadczenia, wpływać na nastrój psychiczny, sprzyja także integracji społeczności szkolnej⁵³.

Wszystkie wyżej opisane inicjatywy wzbogacają ewangelizacyjne działanie w czasie rekolekcji szkolnych. Dostarczają wielu możliwości w zakresie przepowiadania Ewangelii z zastosowaniem różnych form, metod, technik, środków dydaktycznych, które wielostronnie aktywizują uczestników. Podsumowując, należy stwierdzić, że każda inicjatywa wychowawcza, którą podejmują organizatorzy ćwiczeń duchowych, powinna służyć przenikaniu Ewangelii do życia uczestników tak, aby Słowo Boże rozjaśniało ludzkie problemy i ukazywało prawdziwy sens życia człowieka.

Formy organizacyjne rekolekcji szkolnych

Charakterystyczną cechą większości rekolekcji szkolnych jest ich tradycyjna forma. W praktyce dominuje udział dzieci we Mszy św., konferencjach tematycznych i nabożeństwach (np. pokutnych, połączonych z adoracją lub Drogą Krzyżową), spotkaniach ewangelizacyjnych.

a) Msza święta

Eucharystia jest bardzo ważna w realizacji podstawowych celów, jakie zakładają szkolne rekolekcje. Najczęściej organizuje się ją w każdym dniu rekolekcji lub w dniu ostatnim. Część liturgiczna w Kościele jest zwykle realizowana przez różne nabożeństwa. Uroczysta Msza św. na zakończenie podkreśla jej szczególnie, świąteczny i centralny wymiar w życiu katolika⁵⁴.

Owocność Eucharystii zależy w dużej mierze od jej odpowiedniego przygotowania. Dlatego organizatorzy rekolekcji szkolnych duże znaczenie przypisują wszelkiego rodzaju aktywizującym formom ubogacenia Mszy świętej z udziałem dzieci i młodzieży. Tak więc motywuje się wszystkich biorących udział w Eucharystii, przygotowuje komentarze do czytań, procesje z darami, modlitwę wiernych, śpiew połączony z gestami, odczytanie tekstów czytań z podziałem

⁵³ G. Reichel, R. Rabenstein, M. Thanhoffer, *Grupa i ruch. Metody relaksacyjne. Taniec twórczy. Świat zespołowy. Gry i zabawy integrujące*, Warszawa 1997, s. 6, 37–41.

⁵⁴ W. Przyczyna, *Rekolekcje dla dzieci wczoraj i dziś*, [w:] *Rekolekcje dla dzieci*, tenże (red.), Kraków 1996, s. 24.

na role. Ważne jest, aby wcześniej przygotować osoby do spełniania wskazanych funkcji, a liturgia była należycie sprawowana⁵⁵.

b) Nabożeństwo pasyjne

Ważnym punktem programu rekolekcji szkolnych są nabożeństwa o tematyce pasyjnej, a zwłaszcza Droga Krzyżowa. Organizatorzy starają się zaangażować uczestników oraz urozmaicać treści i formy tego nabożeństwa. Można tu wymienić nabożeństwa w formie inscenizacji. Dodatkowym ich walorem jest odpowiednio dobrany podkład muzyczny. Coraz częściej można zauważyć udział uczestników w nabożeństwie Drogi Krzyżowej, które jest przygotowywane w formie tekstu do czytania z podziałem na role lub inscenizacji. Tak przygotowane nabożeństwo jest rodzajem dialogu. Duże znaczenie ma konfrontacja treści i formy nabożeństwa z rzeczywistością. Przygotowując Drogę Krzyżową dla dzieci, często zwraca się uwagę, aby tekst był prosty, a słownictwo zrozumiałe⁵⁶.

c) Nabożeństwo Słowa Bożego

W czasie rekolekcji szkolnych próbuje się na różne sposoby doprowadzić uczestników do spotkania z Bogiem w słowie. W realizacji tego celu pomagają przede wszystkim sprawowanie nabożeństwa Słowa Bożego. Jego modlitewny charakter sprzyja rozważaniu w świetle objawienia biblijnego tematów teologicznych oraz poszukiwaniu odpowiedzi na pytania egzystencjalne. Stąd w tym nabożeństwie stosuje się lekturę z Pisma Świętego⁵⁷. W praktyce duszpasterskiej nabożeństwo Słowa Bożego ma następującą oprawę liturgiczną:

- intronizacja księgi Pisma Świętego (uroczyste jej wniesienie i umieszczenie na ołtarzu połączone ze śpiewem i okadzaniem księgi);
- pozdrowienie i słowo wstępne;
- czytania przeplatane psalmami;
- homilia lub konferencja;
- modlitwa wiernych;
- ucałowanie księgi Pisma Świętego;
- uroczyste błogosławieństwo księgą Pisma Świętego lub krótka adoracja i błogosławieństwo Najświętszym Sakramentem⁵⁸.

⁵⁵ A. Czerwińska, *Szkolne rekolekcje wielkopostne dla młodzieży gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 5 (2005) nr 1, s. 81–82.

⁵⁶ *Szkolne rekolekcje wielkopostne. Teoria i praktyka*, A. Bałoniak (red.), Poznań 2000, s. 45–47.

⁵⁷ T. Jelonek, *Nabożeństwa biblijne*, Kraków 2000, s. 5.

⁵⁸ Tamże, s. 5.

Godne uwagi są coraz częściej wprowadzane do nabożeństwa Słowa Bożego czynności takie jak: adoracja i ucałowanie krzyża, odnowienie obietnic chrztu świętego i aspersion (pokropienie osób wodą święconą), wspólne wyznanie wiary, pokutne wyznanie win, modlitwa kapłana do miłosierdzia Bożego oraz wzajemne przebaczenie.

d) Nabożeństwo pokutne

Ważną część programu rekolekcji szkolnych stanowią nabożeństwa pokutne. Ich głównym celem jest rozwijanie ducha pokuty wśród chrześcijan, przygotowanie do spowiedzi indywidualnej, a także wychowanie dzieci i młodzieży do stopniowego uświadomienia sobie, czym jest w życiu ludzi grzech oraz wyzwolenie z niego przez Chrystusa⁵⁹. Przygotowując nabożeństwa pokutne dla dzieci lub młodzieży, organizatorzy zwracają uwagę, aby ich treść niosła prawidłowy obraz Boga jako dobrego Ojca, miłosiernego, ale i sprawiedliwego, obraz Boga kochającego wszystkich ludzi. Ta miłość jest wezwaniem i zaproszeniem do odwzajemnienia jej ze strony człowieka. Porządek nabożeństw pokutnych zbliżony jest do celebracji nabożeństw Słowa Bożego. Znajdują się w nim następujące elementy: obrzędy wstępne, czytania biblijne przedzielone psalmami, pieśniami lub ciszą, homilia (jej treść powinna doprowadzić uczestników do rachunku sumienia i przygotować do sakramentu pojednania), modlitwa wspólna (litanijna, różańcowa itp.), modlitwa dziękczynna i rozesłanie wiernych. Organizatorzy oczekiwaniu na sakrament pojednania często nadają charakter modlitewny. Służą temu np. adoracja Najświętszego Sakramentu⁶⁰.

e) Homilie, kazania, konferencje

Powszechnymi formami przepowiadania w czasie rekolekcji szkolnych jest homilia, kazanie i konferencja. Na ich podstawie realizuje się przepowiadanie Słowa Bożego i nauczanie rekolekcyjne. Na szczególną uwagę zasługuje treść i kształt głoszonych homilii, kazań i konferencji rekolekcyjnych. Przygotowując rekolekcyjne słowo do młodzieży, organizatorzy uwzględniają fakt, że młodzi ludzie słuchają najchętniej osób, które się nawracają i dzielą swoim

⁵⁹ *Scenariusz rekolekcji wielkopostnych dla uczniów ZS nr 12 w Białymstoku „Chrzest – drogą do Boga Miłosiernego”*, http://zps-w.pl/index.php?option=com_k2&view=item&id=203;rekolekcje-wielkopostne&Itemid=114 [dostęp: 28.03.2019], s. 1–4.

⁶⁰ R. Szymkowiak, *Bomba w szkole. Poradnik rekolekcyjny*, Kraków 2012, s. 115–116.

doświadczeniem. Młodzież chętnie słucha osób dzielących się przeżyciami, opowiadających o drodze, która doprowadziła ich do przemiany⁶¹.

f) Spotkania ewangelizacyjne

Coraz częściej spotkania ewangelizacyjne w czasie rekolekcji prowadzą zespoły Szkół Nowej Ewangelizacji. Dokonuje się to wszelkimi możliwymi środkami, a szczególnie pantomimy, wyjaśnienia, kerygmatu, świadectwa, krótkich koncertów, wspólnego śpiewu, modlitwy, rozważania Słowa Bożego. W małych grupach animatorzy głoszą Dobrą Nowinę o Bogu, który kocha, nadaje sens ludzkiej egzystencji i zaprasza do oddania się Jemu jako Panu i Zbawicielowi całego swojego życia. Osoby ze wspólnot ewangelizacyjnych wiele poświęcają katechezie o Jezusie Zmartwychwstałym. Przepowiadając Dobrą Nowinę, wykorzystują techniki dramatyczne, mówią z przekonaniem, posługują się językiem prostym, obrazowym, konkretnym. Trudne sprawy prezentują pogłębowo, wzbogacając je prezentacją multimedialną, śpiewem, z osobistymi świadectwami nawrócenia i przemiany życia oraz wspólną modlitwą⁶².

Wnioski

1. Rekolekcje szkolne wpisują się w dynamikę roku liturgicznego i są dobrym przygotowaniem do przeżywania świąt Wielkanocnych, nie należy więc z nich rezygnować w okresie Wielkiego Postu.
2. Należy bardziej upowszechnić je w obiektach szkolnych.
3. Istotne w rekolekcjach szkolnych jest zaangażowanie uczniów, nauczycieli, wychowawców i rodziców.
4. Bardzo ważny jest wymiar ewangelizacyjny rekolekcji w dobie powszechnej laicyzacji społeczeństwa.
5. Znaczący wpływ na owoce rekolekcji mają spotkania ze współczesnymi świadkami Chrystusa (misjonarze, nawróceni celebryci i inni).
6. Dobrze jest opracować rekolekcje wokół hasła roku duszpasterskiego czy ważnego wydarzenia diecezjalnego.

⁶¹ M. Cogiel, *Rekolekcje wielkopostne dla dzieci i młodzieży*, [w:] *Szkolne rekolekcje wielkopostne*, dz. cyt., s. 30–31.

⁶² W. Turowski, *Rekolekcje szkolne ewangelizacją młodzieży*, „*Studia Elckie*” 15 (2013) nr 2, s. 219–233.

Reasumując, należy podkreślić, że inicjatywy podejmowane przez organizatorów rekolekcji szkolnych powinny dotyczyć różnorodnych tematów oraz form i metod aktywizujących uczestników. Stąd wynika potrzeba wieloaspektowości, różnorodności, przestrzegania zasady wierności Bogu i człowiekowi, programowania i celowości oraz dialogu i współpracy. Dopiero na tej podstawie można projektować i realizować inicjatywy wychowawcze, które mają istotne znaczenie dla wszechstronnego rozwoju uczestników rekolekcji oraz służą wychowaniu w wierze. Wymaga to jednak poszukiwania nowych rozwiązań oraz sięgania po dobre przykłady z praktyki w tym zakresie⁶³.

* * *

Zmieniająca się rzeczywistość społeczno-kulturowa stawia przed Kościołem nowe wyzwania. Dotyczą one zwłaszcza działalności ewangelizacyjnej, której skuteczność zależy od aktualności form i metod, jakimi obecnie posługują się duszpasterze i katecheci. To od nich wymaga się zaangażowania w poszukiwanie nowych rozwiązań metodycznych, które służą ewangelizacji dzieci i młodzieży szkolnej. Główny problem niniejszego artykułu zawierał się w pytaniu: jakie miejsce zajmują rekolekcje szkolne w systemie dydaktyczno-wychowawczym katechezy szkolnej?

W odpowiedzi zostały przedstawione warunki, cele, rodzaje oraz funkcje, jakie w nauczaniu religii pełnią rekolekcje szkolne. Dokonana analiza dokumentów Kościoła oraz dostępnej literatury przedmiotu i materiałów pomocniczych pozwoliła określić merytoryczne i organizacyjne możliwości ich przygotowania. Rekolekcje szkolne, jak wynika z dokonanych analiz, w znacznym stopniu aktywizują uczestników, a przez to pobudzają do osobistej refleksji, nawrócenia, przemiany życia oraz pogłębienia osobistej więzi z Bogiem i wspólnotą Kościoła.

Podsumowując rozważania, należy zwrócić uwagę, że różnorodność stosowanych form ubogaca proces nauczania religii. Rekolekcje mają za zadanie przypomnieć uczniom podstawowe prawdy wiary: przesłanie Ewangelii o miłości Bożej, rzeczywistość grzechu, zbawienie przez śmierć i zmartwychwstanie Jezusa, konieczność osobistego uznania Jezusa za Zbawiciela, posłannictwo Ducha Świętego, tajemnicę wspólnoty Kościoła. Wydaje się, że rekolekcje szkolne doskonale te zadania wypełniają i sprawiają, iż katecheza staje się atrakcyjniejsza.

⁶³ A. Zellma, W. Czupryński, H. Tryk, *Rekolekcje szkolne jako forma ewangelizacji dzieci, młodzieży i dorosłych*, Olsztyn 2018, s. 112.

Bibliografia

- Adamowska L., *Animacyjna rola zabawy*, [w:] *Wprowadzenie do pedagogiki zabawy*, E. Kędzior-Niczyporuk (red.), Lublin 1998.
- Biblioteka Natan.pl, <http://biblioteka.natan.pl/rekolekcje-szkolne-i-inne.html> [dostęp: 26.03.2019].
- Chaim W., Przyczyna W., *Rekolekcje szkolne dla młodzieży*, „Homo Dei” 60 (1991), nr 1–2, s. 21–27.
- Chałupniak R., *Sztuka w katechezie: korelacja lekcji religii z wychowaniem plastycznym*, „Katecheta” 47 (2003), nr 7–8, s. 127–133.
- Cogiel M., *Rekolekcje wielkopostne dla dzieci i młodzieży*, [w:] *Szkolne rekolekcje wielkopostne. Teoria i praktyka*, A. Bałoniak (red.), Poznań 2000, s. 23–33.
- Czekalewski R., *Rekolekcje szkolne: od kerygmatu do świadectwa wiary: refleksja post factum*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 14 (2014), nr 4, s. 88–95.
- Czerwińska A., *Szkolne rekolekcje wielkopostne dla młodzieży gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 5 (2005), nr 1, s. 81–82.
- Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Rzym 1997.
- Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej z 1992, nr 36, poz. 155.
- Haas D., *Spotkania z Biblią. Gry i zabawy dla dzieci i młodzieży*, Kielce 2000.
- Instrukcja dotycząca powrotu nauczania religii do szkoły w roku szkolnym 1990/91*, [w:] S. Łabendowicz, *Aspekty prawne nauczania religii rzymskokatolickiej w polskim systemie oświatowym*, Radom 2001.
- Janiga S., Chmielewski M., *Rekolekcje szkolne w polskiej praktyce katechetycznej*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 1 (2013), s. 5–21.
- Janiga W., Grendus M., *Rekolekcje szkolne – doświadczenia pastoralne*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 5 (2005), nr 1, s. 35–43.
- Janiga W., *Nadzór i koordynacja szkolnych rekolekcji wielkopostnych*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 5 (2005), nr 1, s. 53–61.
- Janiga W., *Rekolekcje szkolne a program katechezy*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 1 (2013), s. 48–61.
- Janiga W., *Rekolekcje szkolne w wymiarze duszpastersko-wychowawczym*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 11 (2011), nr 1, s. 71–85.
- Jelonek T., *Nabożeństwa biblijne*, Kraków 2000.
- Joerges U., *Biblijne przedstawienia lalkowe dla dzieci, młodzieży, grup, szkół, wspólnot*, Kielce 2000.
- Kardynał Wojtyła – papieski rekolekcjonista*, Centrum Jana Pawła II, <http://www.janpawel2.pl/centrumj2/2595-kardyna-wojtya-papieski-rekolekcjonista> [dostęp: 20.03.2019].
- Kodeks Prawa Kanonicznego*, Poznań 1984.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła Katolickiego w Polsce*, Kraków 2001.
- Kongregacja do spraw duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Poznań 1998.
- Kosek A., *Forum katechetów*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 5 (2005), nr 1, s. 75–84.
- Korgul M., *Dydaktyka dla katechetów*, Świdnica 2014.
- Merdas A., *Czas nasycony*, „Tygodnik powszechny” 53 (1999), nr 8, s. 9–10.

- Mezgulowski A., *Podstawy prawne rekolekcji szkolnych w polskim systemie oświaty*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 2013 nr 1, s. 22–31.
- Ministerstwo Edukacji Narodowej, *Zasady dotyczące organizowania rekolekcji szkolnych dla uczniów szkół publicznych*, <https://men.gov.pl/ministerstwo/informacje/zasady-dotyczace-organizowania-rekolekcji-dla-uczniow-szkol-publicznych.html> [dostęp: 25.03.2019], s. 1–2.
- Panuś T., *Kilka uwag o rekolekcjach szkolnych*, w: *Rekolekcje. Żeby słuchacz chciał przyjść drugi raz*, Kraków 2006, s. 9–16.
- Pawletta A., Wielgosz M., *O rekolekcjach dla szkół podstawowych*, [w:] *Rekolekcje. Żeby słuchacz chciał przyjść drugi raz*, T. Panuś (red.), Kraków 2006, s. 15–40.
- Przyczyna W., *Blaski i cienie rekolekcji szkolnych*, „Homo Dei” 73 (2004), nr 1, s. 25–35.
- Przyczyna W., *Rekolekcje dla dzieci wczoraj i dziś*, Kraków 1996.
- Reichel G., Rabenstein R., Thanhoffer M., *Grupa i ruch. Metody relaksacyjne. Taniec twórczy. Świat zespołowy. Gry i zabawy integrujące*, Warszawa 1997.
- Scenariusz rekolekcji wielkopostnych dla uczniów ZS nr 12 w Białymstoku „Chrzest – drogą do Boga Miłosiernego”, http://zps-w.pl/index.php?option=com_k2&view=item&id=203:rekolekcje-wielkopostne&Itemid=114 [dostęp: 28.03.2019], s. 1–4.
- Siwek G., *Rekolekcje wczoraj i dziś*, Kraków 2011.
- Skotarczak J., *Rekolekcje szkolne w planie wychowawczym szkoły jako dni duszpastersko-wychowawcze. Uwagi katechety po ośmiu latach doświadczeń*, [w:] *Szkolne rekolekcje wielkopostne. Teoria i praktyka*, A. Bałoniak (red.), Poznań 2000, s. 59–70.
- Szkolne rekolekcje wielkopostne. Teoria i praktyka*, A. Bałoniak (red.), Poznań 2000.
- Szpet J., *Dydaktyka katechezy*, Poznań 1999.
- Szpet J., Jackowski D., *Niezwykła przygoda. Teatr i drama w katechezie*, Poznań 2001.
- Szymkowiak R., *Bomba w szkole. Poradnik rekolekcjonisty*, Kraków 2012.
- Śnieżyński M., *Zarys dydaktyki dialogu*, Kraków 1997.
- Turowski W., *Rekolekcje szkolne ewangelizacją młodzieży*, „Studia Elckie” 15 (2013), nr 2, s. 219–233.
- Zellma A., Czupryński W., Tryk H., *Rekolekcje szkolne jako forma ewangelizacji dzieci, młodzieży i dorosłych*, Olsztyn 2018.

PIOTR SROCYŃSKI (KS. DR HAB., PROF. PWT) – dr hab. nauk teologicznych (katechetyka), kierownik katedry katechetyki Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu. Wykłada katechetykę i dydaktykę. W swoich badaniach skupia się na historii katechezy oraz metodach, środkach i formach stosowanych we współczesnej katechezie.